

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПОРЦЕЛЬТ ЛАРИСА ПЕТРІВНА

УДК 658:338.5(043.3/.5)

**ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОЦЕСНОГО УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ
ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Одеса – 2017

Дисертацією є рукопис.

**Робота виконана в Одеському національному політехнічному університеті
Міністерства освіти і науки України.**

Науковий керівник кандидат економічних наук, професор
Поповенко Ніна Самуїлівна,
Одеський національний політехнічний університет,
професор кафедри економіки підприємств.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Осипов Володимир Миколайович,
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних
досліджень НАН України,
старший науковий співробітник відділу
міжрегіонального економічного розвитку
Українського Причорномор'я;

кандидат економічних наук, доцент
Карпенко Юлія Валентинівна,
Одеський національний економічний університет
МОН України, доцент кафедри менеджменту
організацій та зовнішньоекономічної діяльності.

Захист відбудеться «19» травня 2017 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.052.10 в Одеському національному політехнічному університеті за адресою: 65044, м. Одеса, проспект Шевченка, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеського національного політехнічного університету за адресою: 65044, м. Одеса, проспект Шевченка, 1.

Автореферат розісланий «19» квітня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.Б. Свінарьова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах динамічних глобальних ринкових відносин, зростання турбулентності і кризових явищ у світовій економіці при повній самостійності господарюючих суб'єктів зростає значення управління розміром і рівнем витрат для забезпечення стабільного розвитку підприємства і отримання ним прибутку. Особливої актуальності управління витратами набуває в матеріаломістких галузях промисловості, до яких відноситься металургійне виробництво. Воно представляє собою стратегічну, містоутворюючу галузь, одну з базових в структурі промислового виробництва України, а виробничому процесу її підприємств притаманні суттєві особливості, які накладають певні обмеження та вимоги на управління витратами металургійного підприємства.

Різним напрямкам управління витратами та формування собівартості присвятили роботи багато вітчизняних учених: І. Александров, М. Болюх, Т. Войтенко, Н. Ворона, С. Голов, Н. Григор, І. Івакін, Ю. Карпенко, С. Ковтун, Л. Нападовська, В. Савчук, С. Філіппова, Л. Чернелевська, М. Юдін, Б. Юровський. Вивченню різних аспектів цієї проблеми присвячені праці дослідників світової економічної школи, а саме: А. Апчерч, Е. Аткинсон, М. Баканов, С. Брег, Ю. Брітхем, М. Вахрушена, К. Друрі, В. Івашкевич, О. Каверін, Т. Карпова, М. Крейнина, О. Ніколаєва, Т. Скоун, Д. Р. Хенсен, Ч. Хорнгрен, Дж. К. Шим. Проблема металургійного виробництва України та його підприємств присвячені праці вчених-економістів А. Амоши, С. Аптекаря, В. Захарченка, В. Литвина, Ю. Лисенка, В. Осипова.

У той же час, рівень теоретико-методичної бази управління витратами в деяких галузях промисловості залишається низьким. Недосконалі теоретичне підґрунтя комплексного управління витратами промислових підприємств, інструментарій системного управління ними, зокрема відсутнє інформаційно-методичне забезпечення процесного управління витратами промислових підприємств металургійного виробництва, не здатні забезпечити підвищення прибутковості останніх. Зазначене зумовило вибір теми дисертації, її мету, завдання, предмет, структуру та напрями дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у відповідності до планів науково-дослідних робіт Одеського національного політехнічного університету в рамках держбюджетних тем: «Управління трансформаційними процесами в промисловому секторі економіки України» (номер державної реєстрації 0105U007209, 2006-2008 рр.), де автором досліджено діяльність підприємств металургійного виробництва та проаналізовано тенденції їх розвитку; «Розробка теоретико-методичних основ формування системи управлінського обліку і аналізу на рівні окремого підприємства, яка інтегрується з обліково-аналітичною системою регіону» (номер державної реєстрації 0109U002625, 2008-2011 рр.), де автором систематизовано підходи до класифікації витрат підприємства, розроблено і обґрунтовано класифікацію витрат з метою спрощення процесного управління витратами промислових підприємств в межах завдань управлінського обліку; «Теоретичні та прикладні проблеми забезпечення економічного розвитку»

промислових підприємств» (номер державної реєстрації 0114U005505, 2014-2018 рр.), де автором запропоновано комплексний підхід до системи управління витратами підприємств металургійного виробництва на базі теорії обмеження систем, здатний забезпечити підвищення їх прибутковості, який інтегровано з процесним підходом (довідка № 1073/05-06 від 27.04.2016 р.).

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в розробленні та обґрунтуванні теоретичного базису і методичних підходів щодо інформаційно-методичного забезпечення процесного управління витратами на промислових підприємствах та розробленні рекомендацій щодо їх адаптації до металургійних підприємств.

Досягнення мети роботи зумовило необхідність вирішення *завдань*:

- дослідити теоретичний базис управління витратами підприємства та процесного управління, систематизувати концептуальні підходи до визначення понять «витрати», «виплати» та «собівартість», обґрунтувати їх взаємини та зв'язки;

- провести аналіз існуючих класифікацій витрат промислового підприємства, узагальнити основні підходи та їх особливості;

- дослідити науково-теоретичні підходи до формування собівартості, визначити особливості формування витрат металургійних підприємств;

- проаналізувати та оцінити стан інформаційно-методичного забезпечення управління витратами на вітчизняних металургійних підприємствах;

- обґрунтувати доцільність впровадження та зміст системи комплексного процесного управління витратами промислового підприємства;

- розробити на основі теорії обмеження систем методичний інструментарій процесного управління витратами металургійних підприємств, застосовний і для прийняття економічних рішень, і для аналізу їх результатів;

- розробити методіку для експрес-планування витрат металургійних підприємств.

Об'єктом дослідження виступає процес управління витратами на промисловому підприємстві.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних підходів, положень, принципів, методів та інструментів з управління витратами на металургійних підприємствах.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використані такі *методи*: *діалектичний метод пізнання та спостереження* – при формуванні концепції дослідження, постановки проблеми, уточненні об'єкта дослідження; *структурно-логічного аналізу* – при дотриманні логіки і обґрунтуванні структури роботи; *логічний* – для побудови структури дослідження, узагальнення його теоретичних і практичних положень; *порівняльного аналізу, теоретичного узагальнення, систематизації, емпіричного дослідження* – для уточнення понятійного апарату при вивченні теоретичного базису управління витратами, їх класифікації, специфіки поведінки в металургійному виробництві; *історичний і діалектичний* – при здійсненні ретроспективного огляду процесів становлення та розвитку теорії і практики процесного

управління витрат; *класифікаційно-аналітичний* – при систематизації підходів до класифікації витрат підприємства; *економіко-статистичного, графічного та порівняльного аналізу* – при узагальненні тенденцій розвитку і функціонування металургійних підприємств, ефективності їх діяльності; *факторного аналізу* – при оцінюванні впливу змінення факторів на загальну суму проходу, розрахованого на базі теорії обмеження систем Голдратта; *системного та логічного підходу* – при розробленні методичного інструментарію процесного управління витратами.

Інформаційна база дослідження охоплює новітні положення сучасної економічної науки та праці відомих вітчизняних і зарубіжних вчених, фахівців-практиків щодо підвищення ефективності управління витратами промислових підприємств та діяльності металургійних підприємств в ринкових умовах, чинне законодавство і нормативно-правові акти, дані державної служби статистики України, звітності металургійних підприємств, результати власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробленні та обґрунтуванні теоретичного базису та методичних підходів до інформаційно-методичного забезпечення процесного управління витратами на промислових підприємствах, розробленні рекомендацій щодо їх застосування на металургійних підприємствах.

Найбільш вагомими науковими результатами, що становлять наукову новизну:

удосконалено:

– *процес планування витрат металургійних підприємств*, який відрізняється від існуючих підходів застосуванням механізму експрес-планування витрат та його інформаційно-аналітичних інструментів щодо вибору оптимального асортименту продукції з метою отримання максимального проходу;

– *теоретичний базис управління витратами підприємства та процесного управління*, який, на відміну від існуючих, при систематизації концептуальних підходів до визначення понять «витрати», «виплати» та «собівартість» обґрунтовує їх ланцюгові взаємини та зв'язки;

– *класифікаційні засади управління витратами промислового підприємства*, які відрізняються спрямованістю обґрунтування класифікації на мінімальну кількість групувань, що дозволяє отримати повну інформацію, достатню для вирішення основних завдань управління;

– *науково-теоретичні підходи до формування собівартості продукції металургійних підприємств*, які доповнені обґрунтуванням: а) наявності переділів в якості особливості формування витрат металургійних підприємств та б) ключових витратоємних особливостей металургійного виробництва, до яких віднесено технологічні особливості – склад шихти, розмір чаду, обсяги незавершеного виробництва, перефутерівка печей;

– *науково-теоретичні підходи щодо інформаційно-методичного забезпечення процесного управління витратами на промислових підприємствах*, які відрізняються обґрунтуванням доцільності управління

витратами за переділами металургійного виробництва та впливу особливостей металургійних підприємств на формування їх витрат;

дістало подальшого розвитку:

– науково-методичні підходи до розробки і впровадження системи управління витратами промислового підприємства, які, на відміну від існуючих, спираються на принципи комплексності, об'єктивної необхідності процесного управління витратами, постулати теорії обмеження систем;

– методичний інструментарій процесного управління витратами металургійних підприємств, який на противагу існуючим, поділяє виробничі витрати на блоки «Заданий в виробництво», «Витрати по переділу», містить показники потужності обмеження і співвідношення попиту до потужності обмеження та є застосовним для прийняття рішень і для аналізу їх результатів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці наукових методично-завершених рекомендацій щодо інформаційно-методичного забезпечення процесного управління витратами на промислових підприємствах та розробленні рекомендацій щодо їх адаптації до металургійних підприємств. Рекомендації із застосування методичного інструментарію процесного управління витратами металургійного підприємства впроваджено на СП «Панком-Юн» у вигляді ТОВ (довідка № 25 від 20.01.2014 р.), ТзДВ «Гал-Кат» (довідка № 03-25.04 від 25.04.2016 р.).

Результати дисертації використано в навчальному процесі Одеського національного політехнічного університету МОН України при підготовці навчально-методичних матеріалів з дисциплін «Управління витратами» та «Економіка підприємства» (довідка № 1074/05-06 від 27.04.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до інформаційно-методичного забезпечення процесного управління витратами промислового підприємства та рекомендацій щодо його застосування.

Всі наукові результати, що викладені в дисертації, одержано автором особисто. З наукових публікацій, виданих в співавторстві, у роботі використані лише ті положення, що складають індивідуальний внесок автора. Конкретний внесок здобувача в цих роботах зазначений в авторефераті у переліку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати виконаного дослідження доповідались на *11 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях*, семінарах та форумах: XXVIII Міжнародній науково-практичній конференції «Генезис інституціональної системи транзитивних економік» (м. Чернівці, 2008 р.), III Міжнародного форуму молодих вчених «Ринкова трансформація економіки постсоціалістичних країн: стан, проблеми, перспективи» (м. Харків, 2008 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки» (м. Рівне, 2008 р.), Міжнародної науково-практичної конференції «Україна-Чехія-ЄС: сучасний стан та перспективи» (Чехія, м. Прага, 2008 р.), V Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічні реформи у контексті інтеграційного вибору України»

(м. Дніпропетровськ, 2008 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Управління підприємством: проблеми та шляхи їх вирішення» (м. Севастополь, 2009 р.), VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальные проблемы и перспективы развития экономики Украины» (м. Алушта, 2009 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток національної промисловості у сучасному контексті: пріоритети, проблеми, регулювання» (м. Донецьк, 2009 р.), V Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансові механізми активізації підприємництва в Україні» (м. Львов, 2009 р.), «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України» (м. Одеса, 2014 р., 2015 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 20 наукових праць, з них: 8 статей у фахових виданнях України, у т.ч. 1 – у виданнях, що включені у міжнародні наукометричні бази, 1 стаття – у інших виданнях, 11 – доповідей і тез доповідей на наукових конференціях. Загальний обсяг публікацій – 5,55 д.а., з яких 5,15 д.а. належать особисто автору.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів і висновків, списку використаних джерел з 228 найменувань – на 21 сторінці, 3 додатків – на 17 сторінках. Повний обсяг дисертації – 205 сторінок, з них 159 сторінок основного тексту. Дисертація містить 29 рисунків, з яких 4 займають повні сторінки, 16 таблиць, з яких 2 займають 4 повні сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; розкрито її зв'язок з науковими темами; сформульовано мету дослідження і завдання, об'єкт, предмет і методи; визначено наукову новизну і практичне значення результатів.

У **першому розділі** – «Теоретичні засади управління витратами підприємства та процесного управління» – досліджено концептуальні підходи до визначення витрат підприємства, їх еволюцію. Надано змістовну характеристику теорії обмеження систем. Висвітлено підходи та особливості класифікації витрат промислових підприємств, а також процесне управління витратами та формування собівартості продукції промислових підприємств.

Систематизація концептуальних підходів до управління витратами та формування собівартості підприємства (рис. 1), а також поглиблений аналіз категорій «витрати», «виплати» і «собівартість» дозволяє узагальнити, що існує значний діапазон трактувань, поглядів і суджень, який потребує систематизації. Обґрунтовано, що *видатки* включають в себе витрати, які приймають форму відтоку або зменшення активу і визнаються в момент визнання доходів за принципом відповідності доходів і витрат. *Витрати*, як більш широке поняття, включає в себе вартість усіх ресурсів, використовуваних в процесі діяльності підприємства, які відображаються у витратах або в його активах і беруть участь у формуванні собівартості продукції. *Виплати* – це відтік грошових коштів за придбані ресурси. *Собівартість* – це відображення відносин, які складаються між суспільством в цілому і окремими виробниками з приводу конкретних витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг),

максимально висвітлює всі сторони виробничої і фінансово-господарської діяльності підприємства.

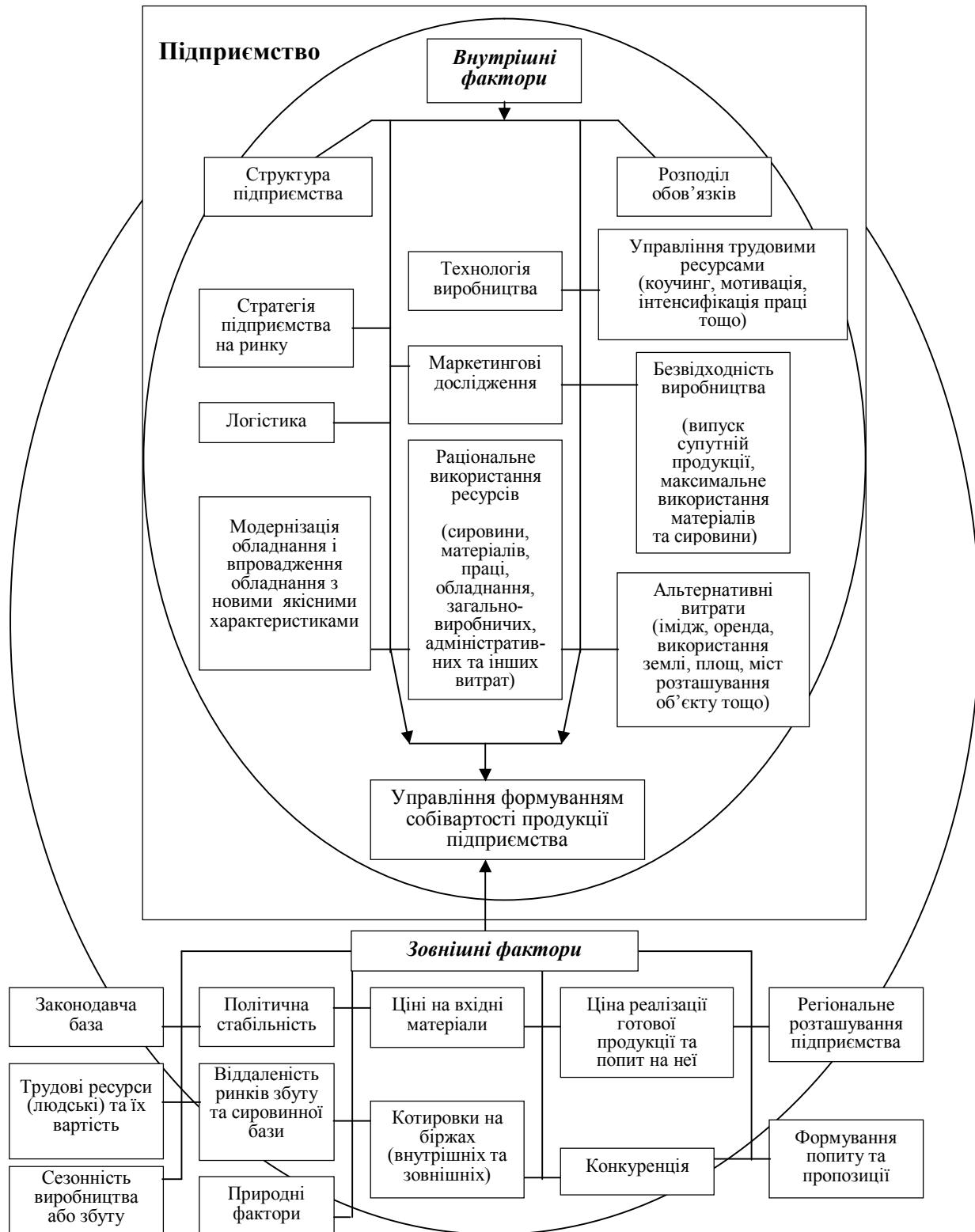

Рисунок 1 – Органіграма науково-теоретичних підходів управління до формування собівартості продукції на підприємстві

З розвитком виробництва розвивається й інформаційно-облікова система, оскільки зміна цілей і завдань бізнесу безперервно змінює вимоги до неї. Зокрема, розвиток управлінських функцій впливає на завдання та зміст систем фінансового та управлінського обліку, утворюючи етапи їх становлення. На думку автора, *заслуговує на увагу така інформаційно-облікова система, яка розроблена на принципах, що пропонує теорія обмеження систем (ТОС)*. Ключовою ідеєю даної теорії є процес безперервного поліпшення системи «бізнес або підприємство», заснований на виявленні обмежень, максимальному їх використанні і поліпшенні, що актуально за умов кризових явищ і турбулентності середовища. Означена система складається з двох частин: перша приносить кошти безпосередньо (прохід), друга – створює умови для функціонування першої частини системи, яка генерує грошові кошти (рис. 2).

Рисунок 2 – Концепція ТОС: «Прохід – Інвестиції – Операційні витрати»

ТОС виділяє три категорії коштів, кожна з яких відповідає на конкретне питання. Перша – скільки коштів генерує підприємство (який прохід). Друга – скільки коштів є у підприємства (які його інвестиції). Третє – скільки підприємство має витратити, щоб забезпечити свою роботу (які операційні витрати). За допомогою цих трьох показників оцінюється вплив будь-якого рішення на кінцеві результати діяльності підприємства. В ідеальній ситуації прохід має зростати, інвестиції та операційні витрати – знижуватися.

Провівши детальний аналіз всіляких класифікацій витрат за різними класифікаційними ознаками, можна констатувати, що більшість з них максимально висвітлюють особливості виникнення витрат і їх поведінку. При цьому багато ознак дублюється з мінімальними відмінностями одна від одної, а також має обмежену сферу застосування, що залежить від специфіки діяльності підприємства. Нагромадження класифікаційних ознак витрат в практичній діяльності ускладнює управлінський процес, що підводить до логічного висновку про те, що необхідно обмежитися мінімальною кількістю угруповань витрат, які б дозволили максимально повно отримати інформацію про витрати для вирішення основних управлінських завдань. Тому запропонована власна класифікація витрат (рис. 3), що складається з мінімального переліку класифікаційних угруповань і забезпечує достатній обсяг інформації, що дозволяє провести необхідні розрахунки для прийняття управлінських рішень відповідно до вимог та принципів теорії обмеження систем.

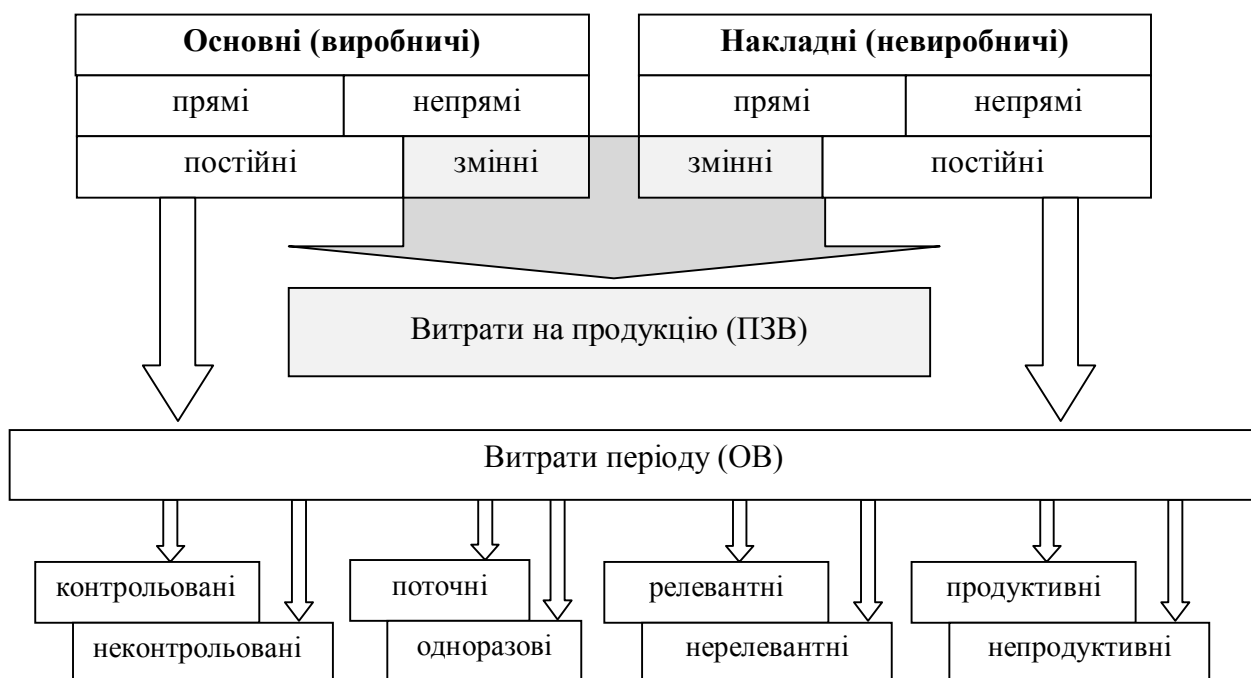

Рисунок 3 – Основні класифікаційні ознаки витрат, необхідні при використанні теорії обмеження систем

Найбільш розповсюдженими методами розрахунку собівартості і розподілу накладних витрат між проданими товарами і залишками на складі є метод повних витрат і метод прямих витрат. Основною їх відмінністю є період віднесення накладних витрат до витрат на реалізацію: момент виникнення або момент продажу продукції. Вважаємо, що *альтернативою методу прямих витрат і протиположним методом поглинених витрат виступає методологічний підхід ТОС*, що відрізняється простотою та гнучкістю. Він тільки набирає популярність в Україні і вимагає адаптації до галузевих особливостей підприємств, в тому числі металургійних.

Відтак, *робочу гіпотезу дослідження* утворює припущення, що систему управління витратами металургійного підприємства доцільно будувати комплексно, спираючись на постулати теорії обмеження систем та визнання об'єктивної необхідності процесного управління витратами.

У другому розділі – «Методи управління витратами на металургійних підприємствах та стан його інформаційно-методичного забезпечення» – виконано ретроспективний аналіз тенденцій розвитку металургійних підприємств. Досліджено особливості формування витрат металургійних підприємств та їх динаміку. Оцінено стан інформаційно-методичного забезпечення управління витратами на металургійних підприємствах.

Аналіз довів, що металургійна галузь, яка є однією з лідируючих галузей економіки України, знаходиться в нестабільному стані через вплив економічної кризи 2008-2009 рр., хоча показники діяльності її підприємств покращилися, але досі не досягли докризового рівня (табл. 1).

Аналіз динаміки експорту продукції металургійних підприємств свідчить про втрату ними експортного потенціалу – у 2008-2015 рр. він скоротився в 2,9

рази. У загальній структурі експорту за 2008-2015 рр. на тлі його загального падіння частка чорних металів коливається у діапазоні 80,0-84,7%, кольорові метали займають 2,2-2,6%.

Таблиця 1 – Динаміка питомої ваги металургійної продукції в структурі реалізованої продукції, %

Вид виробництва	Рік											
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	20,0	23,3	22,1	21,9	22,0	22,0	17,6	19,1	18,5	16,3	15,7	16,6

У кольоровій металургії лідирують експорт міді (0,9-1,5%) і алюмінію (0,8-1,6%). Найбільшими вітчизняними виробниками мідеплавильної продукції був ВАТ «Артемівський завод з обробки кольорових металів», ТОВ «Запорізький завод кольорових металів» і СП «Панком-Юн», який був найбільшим підприємством кольорової металургії в Одеському регіоні.

В Одеській області обсяг металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів в загальному обсязі реалізації 2015 р. становив 9,0%, що більше на 1,6% проти 2014 р. У I-му кварталі 2016 р. у порівнянні з таким же періодом 2015 р. спостерігався ріст у галузі металургії та виробництві готових металевих виробів на 20,1%. У металургійному виробництві лідирують виробництво кольорових металів і інші види первинного оброблення сталі. Аналіз операційних витрат реалізованої продукції металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів в Одеській області показав, що в структурі витрат домінуючою статтею є матеріальна складова, яка в середньому досягає 90,0%, у кольоровій же металургії вона становить близько 98,0% в загальній структурі операційних витрат.

До основних проблем металургійних підприємств України віднесено: пошкодження потужностей, порушень внаслідок військових дій на Донбасі енергетичної та транспортної інфраструктури металургійного виробництва; погіршення експортних позицій металургійних заводів і комбінатів внаслідок перебоїв їх роботи; безперервне зростання ціни електроенергії для промислових споживачів; ускладнення вантажних залізничних перевезень; відсутність у більшості підприємств сертифікату згідно з міжнародними стандартами; переважна роль зарубіжних компаній у модернізації металургійної галузі; на тлі наявності пропозицій від вітчизняних підприємств значна кількість комплектуючих і обладнання постачається з інших країн на вимогу закордонного інвестору; відсутність розгорнутої інформації стосовно доступу на ринок ЄС; негнучкість виробництва (багатосерійне виробництво на більшості підприємств передбачає роботу тисячі фахівців, що не потрібно для невеликих замовлень).

Вивчення економічних і технічних наукових, нормативно-методичних та інших джерел дозволило згрупувати основні фактори, що відображають галузеві особливості та специфіку окремих виробництв (рис. 4), розділивши їх

на підгрупи: внутрішні (організаційні, витратоутворюючі і облікові, технологічні) і залежні від зовнішніх чинників (природних, законодавчих, ринкових).

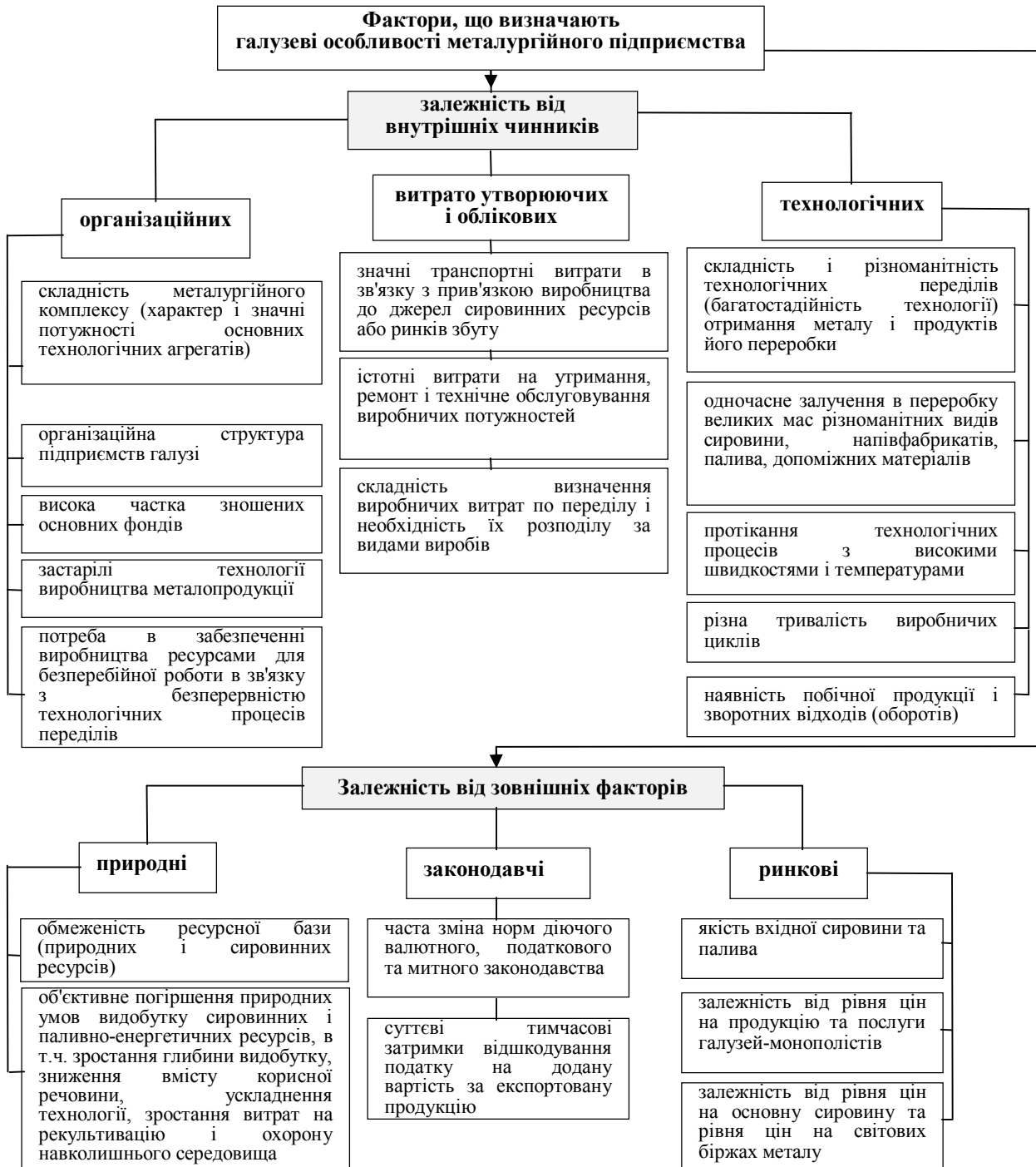

Рисунок 4 – Фактори, що визначають галузеві особливості металургійних підприємств

Виявлено, що на формування витрат істотно впливають особливості металургійного виробництва: склад шихти, що впливає на тривалість плавки, споживання допоміжних матеріалів, електроенергії, природного газу, інших матеріалів; величина чаду, що залежить від співвідношення кількості брухту і

зворотних відходів, його якості і технології ведення плавки; частота перефутерування, що залежить від обсягу переплавленого металу, кількості і часу плавки, складу і щільності шихти, режиму роботи печей.

Для ефективного управління витратами металургійного виробництва необхідно враховувати структуру металургійних процесів і швидкість їх протікання. Вивчення технології виробництва кольорових металів дозволило зробити висновок, *що при складності і різноманітності технологій отримання готової продукції різних кольорових металів, послідовність переділів їх схожа – це дозволяє застосувати запропоновані в дисертації методи для всіх підприємств кольорової металургії.* В дослідженні розрахунки наводяться для металургії міді з урахуванням особливостей її виробництва.

Не дивлячись на значимість металургійної галузі для економіки країни, в даний час методичних рекомендацій з формування собівартості продукції, розроблених безпосередньо для підприємств чорної і кольорової металургії, які враховують їх специфіку, в Україні не існує, що ускладнює діяльність економічних служб підприємств металургійної промисловості, негативно позначається на конкурентоспроможності продукції української металургії. На підставі порівняльного аналізу методик автор приходить до висновку, що доцільно розділити виробничі витрати на два блоки: «Заданий в виробництво» і «Витрати по переділу» і впровадити його на металургійних підприємствах. Перший блок буде відображати інформацію про зміну вартості самого металу, а другий – вартість послуг переробки.

Відтак, *робоча гіпотеза дисертації* має вагомі аргументи на підтримку.

У третьому розділі – «Комплексне інформаційно-методичне забезпечення процесного управління витратами на металургійних підприємствах» – запропоновано та обґрунтовано систему комплексного процесного управління витратами промислового підприємства; розроблено методичний інструментарій процесного управління витратами металургійних підприємств на основі теорії обмеження систем, методичку експрес-планування витрат металургійних підприємств; зроблено їх апробацію.

Система комплексного процесного управління витратами промислового підприємства уявляє собою сукупність функціональних підсистем, на кожну з яких розподіляються специфічні управлінські завдання (рис. 5). Саме їх виконання потрібно забезпечити необхідною інформацією щодо витрат за кожним переділом металургійного виробництва.

Система процесного управління металургійним підприємством, як і будь-яким іншим, має регламентувати *сім основних моментів*: порядок планування цілей і діяльності підприємства; взаємодію його процесів і підрозділів; відповідальність і повноваження посадових осіб, в т.ч. власників процесів; порядок роботи і дій персоналу в нештатних ситуаціях; порядок і форми внутрішньої звітності; систему показників-індикаторів, що характеризують результативність та ефективність діяльності підприємства в цілому і його процесів зокрема; порядок розгляду результатів діяльності та прийняття управлінських рішень щодо усунення відхилень і досягнення планових показників.

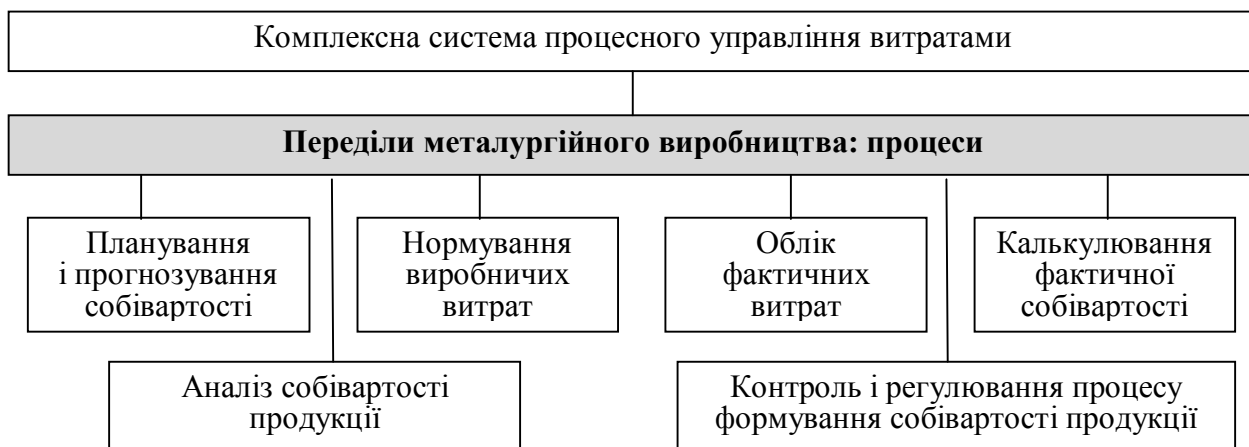

Рисунок 5 – Комплексна система процесного управління витратами: функціональні блоки

Під процесом металургійного виробництва розуміється сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих видів діяльності, яка перетворює входи на виходи, як визначено стандартом ІСО 9000:2000.

Розроблений *алгоритм побудови повної комплексної системи процесного управління витратами металургійного підприємства* являє собою проходження *восьми кроків*. Це: а) проведення попереднього аналізу діяльності металургійного підприємства задля опису його бізнес-процесів і організаційної структури, вивчення технологічного процесу і особливостей виробництва; б) реорганізація бізнес-процесів і організаційної структури підприємства на підставі проведеного попереднього аналізу. Побудова, систематизація та опис його документообігу з метою забезпечення своєчасного внесення в інформаційно-облікову підсистему всієї необхідної первинної інформації, визначення осіб, відповідальних за своєчасне надходження і обробку документів; в) встановлення критеріїв віднесення активу до тієї чи іншої групи, визначення способу формування його вартості, порядку списання на собівартість продукції або на витрати періоду; г) розробка та затвердження єдиних корпоративних стандартів обліку: єдиних методик оцінки активів, класифікаторів та довідників витрат для порівнянності інформації, збільшення ефективності її практичного використання в управлінських цілях; д) розробка єдиного плану рахунків, типових проводок і алгоритм застосування інформаційних технологій для консолідації облікових даних в аналітичні звіти з різною глибиною деталізації; е) визначення методу формування собівартості виробленої продукції, порядку її розрахунку, статей витрат, її складових; ж) визначення показників результатів діяльності підприємства, які фіксуються в інформаційно-обліковій системі, балансуючи між максимально можливою глибиною аналітики і витратами на її утримання; з) визначення звітних періодів, форм управлінської звітності, термінів надання її керівництву.

Обґрунтовано *три основні цілі калькулювання собівартості металургійної продукції*: а) визначення бази для встановлення ціни продукції та її прибутковості; б) виявлення резервів для зниження собівартості продукції,

підвищення її рентабельності і конкурентоспроможності; в) контролювання рівню собівартості для оцінки і стимулювання результатів праці структурних підрозділів підприємства. Доведено, що *особливу значущість для металургійної галузі має перша ціль* в силу того, що кінцева ціна залежить від зовнішнього чинника, тобто котирування на міжнародних ринках металу, що впливають на формування цін на внутрішньому ринку металопродукції, внаслідок чого можливості підвищення цін на реалізовану продукцію обмежені.

Для підприємств кольорової металургії найбільш прийнятним є *метод усіченої собівартості відповідно до теорії обмеження систем, з віднесенням до витрат періоду витрат, які не брали безпосередньої участі у виробництві і реалізації конкретного виду продукції*. А для отримання оперативної і достовірної інформації щодо сировини і матеріалів в розрізі використовуваних у виробництві брухту, руху напівфабрикатів, а також у розрізі готової продукції, *методом оцінки* доцільно обрати *метод собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО)*, заснований на припущенні, що використання запасів здійснюється в послідовності, відповідної черговості їх надходження на підприємство. При цьому на виробничій ділянці (переділі) при визначенні виробленої продукції або напівфабрикату облік витрат вести за фактичною середньозваженою вартістю, так як достовірно визначити вартість однієї одиниці виробленої продукції при масовому випуску неможливо.

Дотримуючись принципу виключення дублювання або втрати даних, що вводяться, запропоновано *удосконалити інформаційно-облікову підсистему управління витратами шляхом максимального використання наявної інформаційної бази і доповнення її специфічними операціями, які утворюються в рамках конкретного виду обліку (оперативного, бухгалтерського, податкового або управлінського) для певного управлінського завдання*. Для інформаційно-облікової підсистеми управління витратами металургійного підприємства у роботі виділено *десять типових управлінських завдань*.

Організована таким чином інформаційно-облікова підсистема управління витратами на підприємстві дозволить максимально достовірно та своєчасно обчислити собівартість виробленої продукції, тим самим забезпечивши вирішення комплексу завдань, що виникають в управлінні металургійним підприємством. Це пропонується організувати таким чином, щоб одночасно з рознесенням даних у типові форми в інформаційно-облікову базу вносити і додаткову інформацію, на підставі якої можна провести оперативний аналіз і контроль відповідності факт-план, виявити відхилення і причини їх виникнення, застосувати заходи щодо їх усунення. Щоденний облік та оцінка прямих повністю змінних виробничих витрат підприємства за технологічними процесами підприємства (зокрема, за кожною плавкою для металургійного підприємства) дозволить оперативно і достовірно визначити собівартість готової продукції або напівфабрикату. Це забезпечує необхідну інформаційну складову процесного управління витратами промислового підприємства.

В роботі запропоновано *методичний інструментарій процесного управління витратами металургійних підприємств на основі теорії обмеження систем*, який виробничі витрати поділяє на блоки «Задане в виробництво»,

«Витрати по переділу» (рис. 6), що підвищує ефективність управління формуванням витрат, та є застосовним і для прийняття економічних рішень, і для аналізу їх результатів.

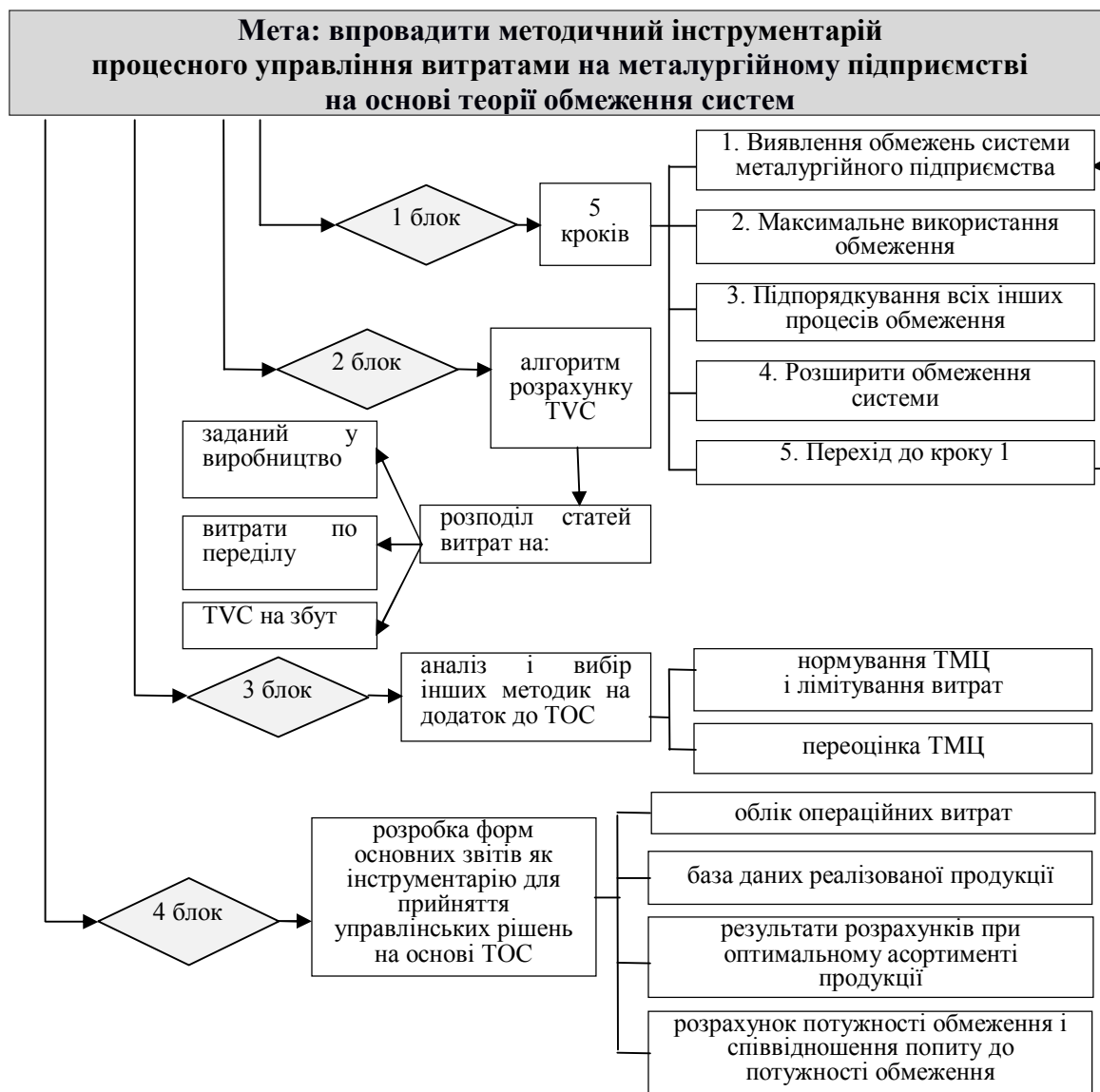

Рисунок 6 – Впровадження методичного інструментарію процесного управління витратами на металургійному підприємстві на основі ТОС

Для застосування ТОС в кольоровій металургії запропоновано акцентувати увагу на визначенні змінних витрат з урахуванням специфіки металургійного виробництва. Рекомендовано виділити кілька основних блоків в розрахунок змінних витрат (TVC): TVC «Заданого в виробництво», TVC «Витрат по переділу» і TVC «Витрат на збут». Запропоновано форми звітів для розрахунку проходу. Визначено обмеження системи підприємства. Їх подано на прикладі ТОВ СП «Панком-Юн» у вигляді ТОВ (табл. 2). Обґрунтовано, що для випадку випуску кількох видів продукції на виявленому обмеженні необхідно визначити найбільш вигідний продукт, що задовольняє попит і який приносить максимальний прохід.

Таблиця 2 – Визначення обмежень системи металургійного підприємства: СП «Панком-Юн» у вигляді ТОВ

Показники	Чисельні дані
1. Виробництво аноду мідного, т. на добу	50,0
2. Річна виробнича потужність з виробництва аноду мідного (в зв'язку з плановими ремонтами (у т.ч. на перефутерування), т. на рік	15 600,0
3. Річна виробнича потужність по нарощуванню катоду мідного, т. на рік	10 000,0
4. Річна потреба в аноді мідному, т. на рік.	12 500,0
5. Виробнича потужність переділу катанки, т. на рік	16 000,0
<i>Висновок: обмеженням системи є переділ по виробництву катоду мідного</i>	

Для визначення оптимального портфеля продажів металургійної продукції, що забезпечує максимальний прохід, доцільно використати показники потужності обмеження і співвідношення попиту до потужності обмеження. Потужність обмеження – це реально доступний час (за вирахуванням часу на обслуговування), протягом якого обмеження може виробляти продукцію, а співвідношення попиту до потужності обмеження – це відношення часу, необхідного обмеження для задоволення попиту до потужності обмеження. Для нейтралізації спотворення фінансового результату при падінні ціни на метали на міжнародних біржах і внутрішньому ринку запропоновано послідовність переоцінки залишків сировини, напівфабрикатів і готової продукції. Рекомендації щодо вибору оптимального асортименту продукції з метою отримання максимального проходу на підставі ТОС за даною методикою застосовано на СП «Панком-Юн» у вигляді ТОВ (табл. 3).

Таблиця 3 – Порівняння обсягу продажів, собівартості і прибутку металургійного підприємства за фактичними даними та показниками, розрахованими за ТОС: фрагмент на прикладі СП «Панком-Юн» у вигляді ТОВ

Продукція	Ціна, дол. США/т	Собівартість, дол. США/т.		Портфель продажів, т.		Прибуток, дол. США	
		за ТОС (ПЗВ виробничі і збутові)	Фактична собівартість (з постійними витратами у структурі)	ТОС	Фактичний	ТОС	Фактичний
Катод експорт	9609,60	8589,00	8641,00	500	320	510300,00	309952,00
Катод Україна	9212,87	8585,00	8641,00	100	150	62787,00	85781,00
Катанка 8 мм (Україна)	9491,79	8697,00	8710,00	133	150	105707,00	117269,00
Катанка 18 мм (Україна)	9522,18	8707,00	8715,00	70	140	57063,00	113005,00
Катанка 20 мм (Україна)	9530,41	8717,00	8725,00	30	73	24402,00	58795,00
Разом	Валовий прибуток					760259,00	684801,00
	Операційні витрати, у т.ч.					136954,00	108260,00
	– Заробітна плата					34256,00	20346,00
	– Електроенергія					7654,00	5953,00
	– Орендна плата					22371,00	20169,00
	– Амортизація					14563,00	6945,00
	– Відсотки					4374,00	4374,00
	– Маркетинг					11298,00	11298,00
	– Транспорт					12567,00	10567,00
	– Інші					29871,00	28608,00
Чистий прибуток					623305,00	576541,00	

Для оперативного прийняття рішення запропонована методика експрес-

планування витрат металургійних підприємств на базі теорії обмеження систем, а також послідовність проведення факторного аналізу виконання плану проходу. Методика передбачає два етапи (рис. 7): розрахунок проходу та аналізування виконання плану проходу, які розподіляються на вісім кроків.

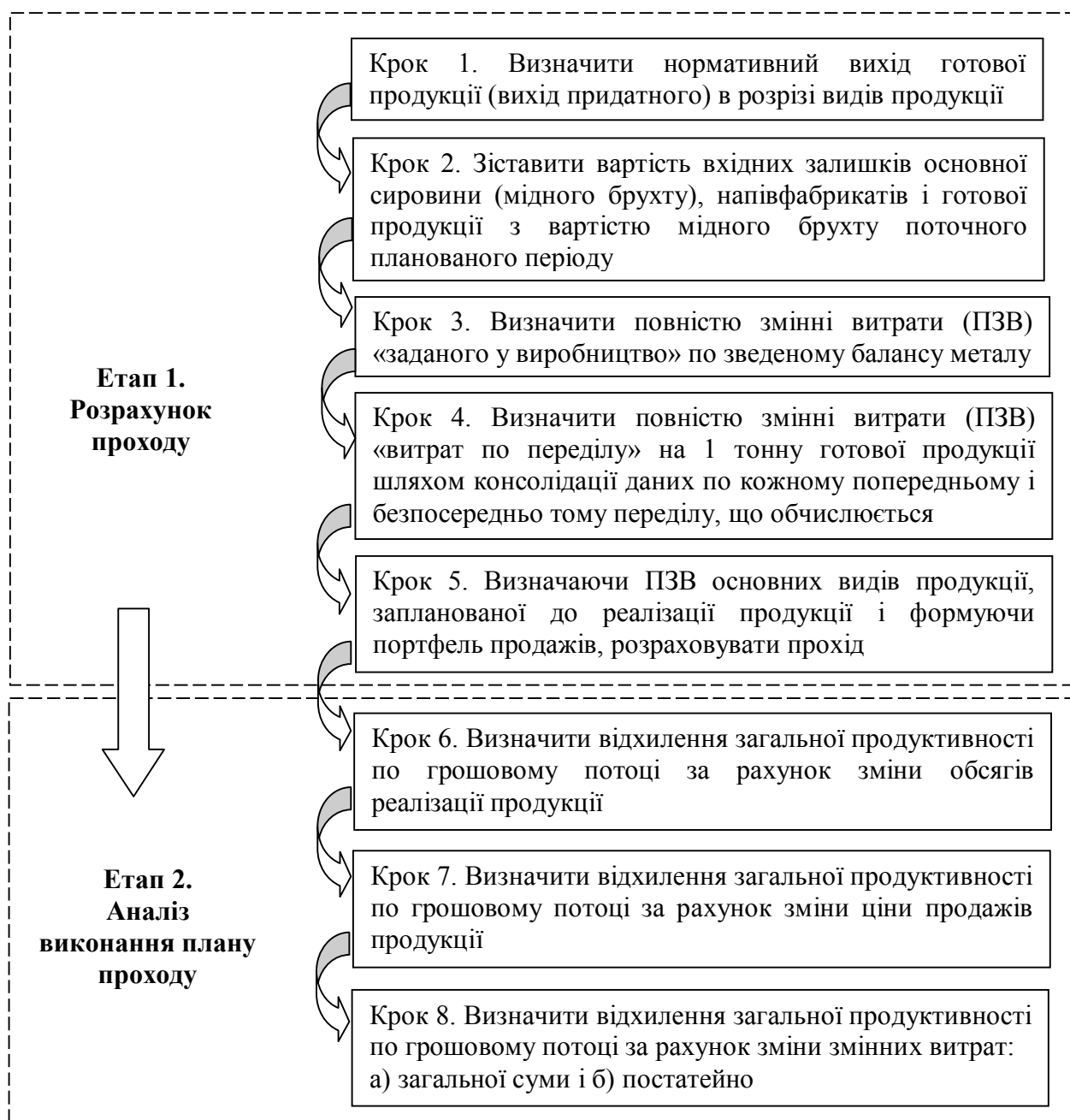

Рисунок 7 – Методика експрес-планування витрат металургійних підприємств на базі ТОС: етапність застосування

Виділені три важливих об'єкти, які заслуговують на особливу увагу в металургійній галузі при управлінні витратами: а) ціна реалізації на готову продукцію, яка залежить від котирувань на Лондонській біржі металів, схильних до частих коливань; б) ціна купованої сировини; в) особливості виробничого циклу, пов'язані з часовими інтервалами по проходженню з

переділу в переділ сировини, матеріалів і напівфабрикатів до отримання готової продукції. Їх дія може призвести до того, що повністю змінні витрати напівфабрикату можуть бути вище, ніж ціна реалізації готової продукції в якийсь конкретний момент часу при зростанні цін на сировину або зниження ціни продажу через вплив тимчасового і цінового факторів.

В процесі експрес-планування *прийняті такі допущення*: вся вироблена продукція буде реалізована в поточному періоді; враховуються всі суми, очищені від податку на додану вартість; критерієм для планування приймається прибуток до виплати податків; вартість сировини і незавершеного виробництва обчислюється за поточними закупівельними цінами, в тому числі залишків сировини і незавершеного виробництва на складах і виробничих ділянках; проміжок часу на виробничий цикл дорівнює запланованому часу, тобто використовується сировина повністю перейде в готову продукцію без урахування внутрішнього обороту.

Апробація методичного інструментарію з процесного управління витратами металургійного підприємства на 2-х промислових підприємствах (СП «Панком-Юн» у вигляді ТОВ, ТзДВ «Гал-Кат») довела його реальний характер, а проведені дослідження підтвердило робочу гіпотезу дисертації.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставленої мети і завдань в дисертаційній роботі запропоновано *нове рішення наукового завдання, яке полягає в удосконаленні управління витратами на промислових підприємствах в частині розроблення та обґрунтуванні теоретичного базису, методичних підходів і рекомендацій щодо інформаційно-методичного забезпечення процесного управління їх витратами та адаптації науково-методичних розробок до металургійних підприємств*. Всі задачі розв'язано, сформульовано такі висновки і рекомендації:

1. На підставі дослідження теоретичного базису управління витратами підприємства та процесного управління, *систематизовано концептуальні підходи до визначення понять «витрати», «виплати» та «собівартість», обґрунтовано їх ланцюгові взаємини та зв'язки*. Аналіз означених категорій, у тому числі й іншомовних визначень в контексті економічної теорії і сучасної економіки показав два напрями трактування: а) як різнопорядкові дефініції та б) як синоніми. Обґрунтовано, що в контексті удосконалення інформаційно-методичного забезпечення процесного управління витратами металургійних підприємств доцільно розглядати ці визначення комплексно.

2. Внаслідок аналізу існуючих класифікацій витрат промислового підприємства *узагальнено основні підходи та їх особливості*. Виявлено три основних підходи до класифікації витрат: а) за ознаками різного порядку: використання інформації про вартість матеріалів та праці; історичні процеси розвитку держав і виробництва; оцінювання ефективності внутрішніх промислових процесів; оцінка кількості і якості робочої сили і матеріалів; виникнення і становлення корпоративного управління; розвитку форм ведення управлінського обліку; б) відповідно до стадій в будь-який еволюції:

зародження, формування, розвиток та інтеграція; в) за принципами теорії обмеження систем. Аналіз класифікаційних ознак витрат довів, що: метою більшості угруповань витрат є максимальне висвітлення особливостей їх виникнення і поведінки; дублюються ознаки з незначними відмінностями; деякі угруповання застосовні обмежено. Тому *наведено класифікацію витрат, що містить мінімальну і достатню кількість класифікаційних ознак, необхідних при використанні теорії обмеження систем на діючому підприємстві.*

3. Дослідженням науково-теоретичних підходів до формування собівартості виявлено, що основними методами розрахунку собівартості і розподілу накладних витрат між проданими товарами і залишками на складі є метод повних витрат (поглинених) і метод прямих витрат. Встановлено, що набирає популярність метод витрат за теорією обмеження систем. Це дозволило визначити особливості формування витрат металургійних підприємств та *удосконалити науково-теоретичні підходи до формування собівартості продукції металургійних підприємств*, які доповнені обґрунтуванням наявності переділів в якості особливості формування витрат металургійних підприємств, а також ключових витратоємних особливостей металургійного виробництва.

4. Оцінено стан інформаційно-методичного забезпечення управління витратами на вітчизняних металургійних підприємствах. Встановлено, що методичних рекомендацій з формування собівартості продукції, розроблених для підприємств чорної і кольорової металургії, в Україні не існує. Показано, що металургії притаманні стабільність і передбачуваність технології виробництва, що дозволяє розрахувати обсяги використовуваних ресурсів на різних переділах в процесі виробничого циклу. *Удосконалено науково-теоретичні підходи щодо інформаційно-методичного забезпечення процесного управління витратами на промислових підприємствах* в частині обґрунтування доцільності управління витратами за переділами металургійного виробництва та впливу особливостей металургійних підприємств на формування їх витрат.

5. Обґрунтовано *доцільність впровадження та зміст системи комплексного процесного управління витратами промислового підприємства*, яка спирається на принципи комплексності, об'єктивної необхідності процесного управління витратами, постулати теорії обмеження систем. Проаналізовані переваги і відмінності означеної теорії, доведена доцільність її впровадження на підприємствах з попередньою адаптацією до галузевих особливостей, що виключає необхідність розподілу накладних витрат на собівартість продукції, що виробляється.

6. Розроблено на основі теорії обмеження систем *методичний інструментарій процесного управління витратами металургійних підприємств*, застосовний і для прийняття економічних рішень, і для аналізу їх результатів. Він поділяє виробничі витрати на блоки для врахування зміни вартості металу та вартості послуг переробки окремо. Це дозволяє при калькулюванні собівартості продукції врахувати настільки велику питому вагу вартості сировини (напівфабрикату), яка при аналізі структури собівартості і визначенні статей, найбільш важливих для управління, нівелює значимість інших статей витрат для виробництва готової продукції. Рекомендується

виявляти і максимально використовувати обмеження системи металургійного підприємства, підпорядковувати всі інші виробничі процеси обмеженню, розширювати існуючі обмеження системи і надалі постійно виявляти наступні.

7. *Автором розроблено методика та інформаційно-аналітичні інструменти експрес-планування витрат металургійних підприємств.* Алгоритм експрес-планування витрат заснований на постулатах теорії обмеження систем з використанням інформації про поточну вартість основної сировини (вартості брухту), норми витрат на переробку, нормативний відсоток виходу придатного і остаточних витрат. Він передбачає: визначення переліку повністю змінних витрат, збір інформації про можливі обсяги продажів, проведення розрахунку портфеля продажів, що дає максимальну економічну продуктивність. Для виявлення чинників, що впливають на показник проходу, запропонований факторний аналіз, що дозволяє визначити відхилення за рахунок зміни: обсягу реалізації продукції, продажних цін і змінних витрат як в загальній сумі, так і постатейно.

Апробація запропонованих методичних розробок довела: по-перше, реальний характер рекомендацій щодо вибору оптимального асортименту продукції з метою отримання максимального проходу на підставі теорії обмеження систем, по-друге, застосовність методичного інструментарію процесного управління витратами металургійних підприємств і для прийняття економічних рішень, і для аналізу їх результатів.

Робочу гіпотезу дисертаційного дослідження підтверджено.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Сухина Л.П. Использование информации о затратах в бухгалтерском и управленческом учете: проблемы и пути их решения / Л.П. Сухина // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал. – 2008. – № 3 (81). – С. 206-212. (0,4 д.а.).

2. Сухина Л.П. Классификация затрат как информационный источник формирования себестоимости промышленного предприятия / Н.С. Поповенко, Л.П. Сухина // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал. – 2008. – № 12 (90). – С. 168-178. (0,7 д.а., особистий внесок здобувача: аналіз та узагальнення класифікаційних ознак витрат за основними напрямками їх інформаційної спрямованості – 0,6 д.а.). **Журнал індексується та реферується в зарубіжних базах даних: Thomson Reuters (США).**

3. Сухина Л.П. Управленческий учет как составляющая стратегии развития предприятия / Л.П. Сухина // Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки. – Донецьк, 2007. – Вип. 3 (24). – С. 434-436. (0,3 д.а.).

4. Сухина Л.П. Основные финансовые и учетные аспекты теории ограничения систем Э. Голдратта / Н.С. Поповенко, Л.П. Сухина // Вісник

Хмельницького національного університету. – 2009. – № 4 Т. 2 (134). – С. 275-278. (0,3 д.а., особистий внесок здобувача: розглянуто сутність теорії обмеження систем і обґрунтовано переваги її застосування в практичній діяльності підприємств – 0,2 д.а.).

5. Сухина Л.П. Оперативное исчисление себестоимости как инструмент эффективного управления металлургическим предприятием в период турбулентности / Л.П. Сухина // Вчені записки Університету «Крок». (Серія «Економіка») : Зб. наук. пр. – К., 2012. – Вип. 32. Т.1. – С. 128-133. (0,3 д.а.).

6. Сухина Л.П. Концептуальные подходы к определению затрат предприятия / Л.П. Сухина // Научно-практический журнал «Экономика Крыма». – 2012. – № 4 (41). – С. 370-373. (0,5 д.а.).

7. Порцельт Л.П. Особенности формирования затрат на предприятиях металлургической отрасли Украины / Л.П. Порцельт // Економіка. Менеджмент. Бізнес: Зб. наук. пр. – Київ, 2014. – Вип. 3 (11). – С. 55-62 (0,6 д.а.).

8. Порцельт Л.П. Применение экспресс-планирования для принятия управленческих решений на предприятиях металлургической отрасли / Л.П. Порцельт // Економіка. Менеджмент. Бізнес: Зб. наук. пр. – Київ, 2014. – Вип. 4 (12). – С. 63-69 (0,5 д.а.).

2. Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

Матеріали наукових конференцій

9. Сухина Л.П. Использование сырья и материалов для производства металлопродукции: состояние, проблемы, тенденции : Матеріали III Міжнар. Форуму молодих вчених [«Ринкова трансформація економіки постсоціалістичних країн: стан, проблеми, перспективи»], (м. Харків, ХНТУСГ, 2008 р.) / Л.П. Сухина. – Харків : ХНТУСГ, 2008. – Т.1. – С. 297-298. (0,1 д.а.).

10. Сухина Л.П. Кольорова металургія України: сучасний стан та тенденції розвитку : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [«Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки»], (м. Рівне, НУВГП, 17-18 квітня 2008 р.) / Л.П. Сухина. – Рівне : НУВГП, 2008. – С. 230-231. (0,1 д.а.).

11. Сухина Л.П. Проблемы управления затратами в металлургии : Матеріали XXVIII міжнар. наук.-практ. конф. [«Генезис інституційної системи транзитивних економік»], (м. Чернівці, НУ ім. Ю.Федьковича, 7-8 травня 2008 р.) / Л.П. Сухина. – Чернівці : Рута, 2008. – С. 205-206. (0,1 д.а.).

12. Сухина Л.П. Перспективы развития металлургической промышленности после вступления Украины в ВТО : Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. [«Соціально-економічні реформи у контексті інтеграційного вибору України»] (м. Дніпропетровськ, ПДАБА, 2008 р.) / Л.П. Сухина. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2008. – Т. 5. – С. 76-78. (0,1 д.а.).

13. Сухина Л.П. Ограничения системы в ГОС: значимость, суть, особенности : Матеріали VIII Междунар. науч.-практ. конф., [«Актуальные проблемы и перспективы развития экономики Украины»], (м. Алушта, 1-3 октября 2009 г.) / Л.П. Сухина – Симферополь: КНУ ім. Т. Шевченка, 2009. – С.

169-170. (0,1 д.а.).

14. Сухина Л.П. Влияние вступления Украины в ВТО на украинскую металлургическую отрасль : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [«Україна-Чехія-ЄС: сучасний стан та перспективи»], (м. Прага, 2008 р.) / Л.П. Сухина, Н.С. Поповенко. – Херсон-Прага : ПП Вишемирський В.С., 2008. – Вип. 5, Ч. 2. – С. 72-77. (0,2 д.а., особистий внесок здобувача: аналіз позитивних і негативних сторін впливу на металургійну галузь вступу України до ВТО – 0,1 д.а.).

15. Сухина Л.П. Основные отличия в подходах традиционного учета затрат и учета по ТОС : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [«Розвиток національної промисловості у сучасному контексті: пріоритети, проблеми, регулювання»], (м. Донецьк, ДЕГІ МОНУ, 19-20 жовтня 2009 р.) / Л.П. Сухина. – Донецьк : ДЕГІ МОНУ, 2009. – Т. 2. – С. 104-106. (0,2 д.а.).

16. Сухина Л.П. Проблемы управления предприятием при распределении накладных затрат на готовую продукцию : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [«Управління підприємством: проблеми та шляхи їх вирішення»], (м. Севастополь, ДонНУЕТ, 1-3 жовтня 2009 р.) / Л.П. Сухина. – Севастополь : ДонНУЕТ, 2009. – С. 351-354. (0,2 д.а.).

17. Сухина Л.П. Теория ограничения систем: принятие управленческих решений исходя из целей всей системы : Матеріали V-ої Міжнар. наук.-практ. конф. [«Фінансові механізми активізації підприємництва в Україні»], (м. Львів, ЛДФА, 29-30 жовтня 2009 р.) / Л.П. Сухина. – Львів : Львівська державна фінансова академія, 2009. – С. 108-110. (0,1 д.а.).

18. Порцельт Л.П. Оцінювання стану інформаційно-методичного забезпечення управління витратами на металургійних підприємствах : Матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. [«Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України»], (м. Одеса, ОНПУ, 19-22 травня 2015 р.) / Л.П. Порцельт. – Одеса: ОНПУ, 2015. – С. 101-104. (0,2 д.а.).

19. Порцельт Л.П. Методика експрес-планування витрат металургійних підприємств : Матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. [«Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України»], (м. Одеса, ОНПУ, 20-23 травня 2014 р.) / Л.П. Порцельт. – Одеса : ОНПУ, 2014. – С.53-55. (0,25 д.а.).

Інші видання

20. Сухина Л.П. Металургійна галузь на сучасному етапі розвитку економіки України / Л.П. Сухина, Н.С. Поповенко // Студентські наукові записки. Серія «Економіка»: Зб. наук. пр. – Острог, 2008. – Вип. 5. – С. 165-171. (0,3 д.а., особистий внесок здобувача: розкриття основних проблем і тенденцій розвитку української металургії в майбутньому – 0,2 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Порцельт Лариса Петрівна. Інформаційно-методичне забезпечення процесного управління витратами промислового підприємства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами

економічної діяльності). – Одеський національний політехнічний університет, Одеса, 2017.

Досліджено концептуальні підходи до визначення витрат підприємства, їх еволюцію. Надано змістовну характеристику теорії обмеження систем. Висвітлено підходи та особливості класифікації витрат промислових підприємств, а також процесне управління витратами та формування собівартості продукції промислових підприємств. Виконано ретроспективний аналіз тенденцій розвитку металургійних підприємств. Досліджено особливості формування витрат металургійних підприємств та їх динаміку. Оцінено стан інформаційно-методичного забезпечення управління витратами на металургійних підприємствах.

Запропоновано та обґрунтовано систему комплексного процесного управління витратами промислового підприємства; розроблено методичний інструментарій процесного управління витратами металургійних підприємств на основі теорії обмеження систем, методику експрес-планування витрат металургійних підприємств; зроблено їх апробацію.

Ключові слова: витрати, процесне управління витратами, промислові підприємства, переділ, металургійні підприємства, класифікація, теорія обмеження систем, методичний інструментарій, експрес-планування, прохід, обмеження.

АННОТАЦИЯ

Порцельт Лариса Петровна. Информационно-методическое обеспечение процессного управления затратами промышленного предприятия. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Одесский национальный политехнический университет, Одесса, 2017.

В диссертации предложено новое решение научной задачи, которая заключается в совершенствовании управления затратами на промышленных предприятиях в части разработки и обосновании теоретического базиса, методических подходов и рекомендаций по информационно-методическому обеспечению процессного управления их расходами и адаптации научно-методических разработок к металлургическим предприятиям.

Исследовано эволюцию концептуальных подходов к определению затрат предприятия. На основании исследования теоретического базиса управления затратами предприятия и процессного управления систематизированы концептуальные подходы к определению понятий «затраты», «выплаты» и «себестоимость», обосновано их цепные отношения и связи.

Предоставлено содержательную характеристику теории ограничения систем. Ключевой идеей данной теории является процесс непрерывного улучшения системы «бизнес или предприятие», основанный на выявлении ограничений, максимальном их использовании и улучшении, что актуально в условиях кризисных явлений и турбулентности среды. Данная система состоит из двух

частей: первая приносит средства непосредственно (проход), а вторая создает условия для функционирования первой, генерирующей денежные средства. Освещены подходы и особенности классификации расходов промышленных предприятий, а также процессное управление затратами и формирование себестоимости продукции промышленных предприятий.

Выполнен ретроспективный анализ тенденций развития металлургических предприятий. Исследованы особенности формирования затрат металлургических предприятий и их динамика. Выявлено, что на их затраты влияют особенности металлургического производства: состав шихты, влияющий на продолжительность плавки; потребление вспомогательных материалов, электроэнергии, природного газа, других материалов; величина угара, зависящая от соотношения количества лома и возвратных отходов, его качества и технологии ведения плавки; частота перефутеровки, зависящая от объема переплавленного металла, количества и времени плавки, состава и плотности шихты, режима работы печей.

Обосновано, что при сложности и разнообразии технологий получения готовой продукции из разного цветного металла последовательность их переделов схожа. Это позволяет применить предложенные в диссертации методы для всех предприятий цветной металлургии. В исследовании расчеты выполнены для металлургии меди с учетом особенностей ее производства.

Оценено состояние информационно-методического обеспечения управления затратами на отечественных металлургических предприятиях. Выявлено, что методических рекомендаций по формированию себестоимости продукции, разработанных для предприятий черной и цветной металлургии с учетом их особенностей, в Украине не существуют, что затрудняет управление их затратами. Показано, что металлургии присущи стабильность и предсказуемость технологии производства, что позволяет рассчитать объемы используемых ресурсов на разных переделах в процессе производственного цикла. Усовершенствованы научно-теоретические подходы к информационно-методическому обеспечению процессного управления затратами на промышленных предприятиях в части обоснования целесообразности управления расходами металлургического производства по его переделам и влияния особенностей металлургических предприятий на формирование их расходов.

Предложено и обосновано систему комплексного процессного управления затратами промышленного предприятия. Обоснована целесообразность внедрения и содержание такой системы, которая опирается на принципы комплексности, объективной необходимости процессного управления затратами, постулаты теории ограничения систем. Проанализированы преимущества и отличия указанной теории, доказана целесообразность ее внедрения на предприятиях с предыдущей адаптацией к отраслевым особенностям, что исключает необходимость распределения накладных расходов на себестоимость продукции.

Разработан и прошел апробацию методический инструментальный процессного управления затратами металлургических предприятий на основе теории ограничения систем. Он разделяет производственные затраты на блоки для отдельного анализа и учета изменения стоимости металла и стоимости услуг переработки. Это позволяет при калькуляции себестоимости продукции учесть

столь большой удельный вес стоимости сырья (полуфабриката), который при анализе структуры себестоимости и определении статей, наиболее важных для управления, нивелирует значимость других статей расходов для производства готовой продукции. Рекомендовано проявлять и максимально использовать ограничение системы металлургического предприятия, подчинять все другие производственные процессы ограничению, расширять существующие ограничения системы и в дальнейшем постоянно проявлять следующие.

Для применения теории ограничения систем в цветной металлургии предложено выделить несколько основных блоков в расчете переменных затрат: заданного в производство, затрат по переделу и затрат на сбыт. Разработаны формы отчетов по расчету прохода. Определены ограничения системы предприятия. Обосновано, что в случае выпуска нескольких видов продукции на выявленном ограничении необходимо определить наиболее выгодный продукт, удовлетворяющий спрос и приносящий максимальный проход. Разработана методика и информационно-аналитические инструменты экспресс-планирования расходов металлургических предприятий. Алгоритм экспресс-планирования расходов основан на постулатах теории ограничения систем с использованием информации о текущей стоимости основного сырья (стоимости лома), нормы расходов на переработку, нормативного процента выхода годного и окончательных потерь.

Ключевые слова: расходы, промышленные предприятия, процессное управление затратами, передел, металлургические предприятия, классификация, теория ограничения систем, методический инструментарий, экспресс-планирование, проход, ограничения.

SUMMARY

Porzelt Larysa Petrivna. Information and methodological support process management costs of industrial enterprises. – Manuscript.

The thesis for a scientific degree of candidate of Economic Sciences on the speciality 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (According to the Types of Economic Activities). – Odessa National Polytechnic University, Odessa, 2017.

Studied conceptual approaches to the definition of expenses, their evolution. Provided meaningful description of the theory of constraints. Deals with approaches and features industrial classification of costs and process management costs and the formation of the cost of production of industrial enterprises.

Done retrospective analysis of trends metallurgical enterprises. Features of formation expenses steel companies and their dynamics. Reviewed status information and methodological support cost management at metallurgical enterprises.

A unified and substantiated cost management process industry; The methodical process management tools cost steel plants based on the theory of constraints, rapid method of planning costs metallurgical enterprises; made them tested.

Keywords: costs, process management costs, industry, redistribution, steel plants, classification, theory of constraints, methodological tools, rapid planning, passage restriction.